

УДК: 378:656.071.1

М.І. Бабишена

НАДІЙНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДНА З ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СУДНОВИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Анотація. У статті порушується проблема надійності як однієї з професійно значущих якостей майбутніх суднових спеціалістів. Подається обґрунтування поняття, виділяються фактори, що зумовлюють надійність професійної діяльності.

Ключові слова: надійність професійної діяльності, професійно значуща якість, самоконтроль, емоційна стійкість, стресостійкість.

Babyshena M.I. Reliability of professional activity as one of professionally meaningful qualities of future ship specialists.

Annotation. In the article is violated problem of reliability as one of professionally meaningful qualities of future ship specialists. The ground of concept is given, factors which stipulate reliability of professional activity are selected.

Key words: reliability of professional activity, professionally meaningful quality, self-control, emotional firmness, stresostykykist.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Найважливішою передумовою безпеки судноплавства є високий рівень професіоналізму екіпажу судна. Від злагоджених дій капітана, старшого механіка, вахтових помічників залежить не лише безпечне перевезення вантажів, але і збереження життя та здоров'я членів екіпажу судна.

Актуальним є питання надійності професійної діяльності (НПД), під якою розуміється безпомилкове виконання людиною покладених на неї професійних обов'язків упродовж певного часу та в певних умовах. Якщо в процесі професійної діяльності людина припускає неточності, похибки та серйозні помилки, це має важкі наслідки, особливо в такій галузі, як мореплавство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема надійності стала предметом дослідження таких вчених, як Г. Ложкіна, Н. Повякеля, В. Небиліцина, Л. Нарсеяна, О. Конопкіна та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак залишаються докладно не вирішеними питання надійності професійної діяльності студентів, зокрема майбутніх суднових спеціалістів.

Формулювання цілей статті. Мета статті – обґрунтувати поняття «надійності» як однієї з професійно значущих якостей майбутніх суднових спеціалістів, виділити фактори, що зумовлюють надійність професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Г. Ложкін і Н. Повякель відзначають, що поняття надійності технічних пристроїв входить до категорії якості, так само як надійність людини – до поняття «професійно важлива якість» [4, с. 98]. Ці автори вважають, що надійність людини, на відміну від надійності технічних пристроїв, становить собою «складну функцію її професійної придатності, навченості, тренуваності, стрижневої усталеності, психофізіологічного стану й морально-психологічних якостей» [4, с. 97].

Медична енциклопедія розкриває термін професійна надійність через категорію працездатності: професійна надійність – це така властивість спеціаліста, що полягає у збереженні його усталеної працездатності за певних режимів і умов роботи. У такому визначенні, на нашу думку, акцент зроблено на внутрішні потенційні можливості фахівця та здатності людини її забезпечувати [3, с. 14-15].

Термін надійність користується для «позначення тієї варіативності якості, від якої насамперед залежить стабільність і сталість робочих результатів індивіда» [9, с. 238].

В. Небиліцин вважає, що використання цього терміна для людини досить правомірне в контексті положень сучасної інженерної психології, які розглядають людину, яка працює в складній системі управління, як «ланку» цієї системи [9].

Надійність – це «сукупна професійна якість, що є властивістю системи (чи її окремих частин), яка визначається категорією станів, а стан оцінюється тим, наскільки в певний час людина... чи система управління відповідають вимогам, що до них висуваються» [4, с. 98].

Крім того слід відзначити, що в наш час учені виділяють гігієнічну й антропологічну надійність [1], психологічну, фізіологічну й демографічну [6], інформаційну, операційну й біологічну [8]. Надійність людини доцільно характеризується психологічною надійністю, що визначається властивостями темпераменту, характеру особистості, що дозволяють працівнику впевнено і безперервно діяти в будь-якій ситуації [3, с. 18].

Проблема НПД передусім пов'язана з психологічним станом людини. На судні вона загострюється, що пояснюється специфічними умовами професійної діяльності. НПД плавскладу вимагає механізмів, які б стабілізували психологічне здоров'я моряка. Адже навіть при висококласному володінні професійними навичками та вміннями, маючи відмінне фізичне здоров'я, людина залишається потенційно небезпечною за найменших психічних відхилень. Слід усвідомлювати той факт, що відповідальність на судні лежить на кожному з членів екіпажу, адже помилка одного може коштувати декількох десятків чужих життів, а також і значних матеріальних збитків.

Готуючись до роботи на морському транспорті, треба поступово формувати та закріплювати власну професійну надійність. Зазвичай визначаються такі етапи становлення НПД:

1. Визначення потенційної професійної придатності – як фізичної, так і психологічної. Індивідуальні особливості зумовлюють значну кількість професійних помилок на морі.

2. Висококласна професійна підготовка. У морі дуже часто виникають такі ситуації, під час яких немає часу шукати відповіді в підручнику чи телефонувати знайомому. Ці ситуації вимагають чітких знань і адекватної психічної реакції.

3. Адаптація до професійної діяльності на морі.

4. Регулярна професійна діяльність, яка забезпечить удосконалення рівня професіоналізму. Треба зазначити, що важливими у цьому аспекті є і постійні курси підвищення кваліфікації, які допомагають формувати психоемоційну стійкість моряка. Механізмом стабілізації психологічного здоров'я моряка є самоконтроль [5, с. 45].

Г. Нікіфоров вважає, що самоконтроль є одним із механізмів надійності, що націлений на своєчасне запобігання чи виявлення вже зроблених помилок у процесі виконання людиною будь-якого виду діяльності. За допомогою самоконтролю людина перевіряє правильність своїх дій, учинків і адекватність різних форм поведінки [7].

Самоконтроль свідчить про нормальний психічний стан моряка, який є основою для повноцінної професійної діяльності, а також важливим механізмом самоорганізації під час авральних чи аварійних ситуацій.

Ефективність самоконтролю залежить як від внутрішніх, так і від зовнішніх факторів. До внутрішніх відносять тип нервової системи, мотивацію, риси характеру (дисциплінованість, відповідальність, самооцінку, самовпевненість тощо). До зовнішніх належать складність діяльності, яка виконується, навколишнє середовище, режим роботи, вимоги до виконання роботи тощо.

Професійна діяльність моряка детермінує важливість самоконтролю, адже умови життєдіяльності є досить специфічними та складними. Людина під час роботи перебуває у стані постійного стресу. Саме стрес ускладнює самоконтроль і тим самим знижує НПД моряка, але не останнє місце займає і втома, монотонність існування, ізоляція, відірваність від сім'ї, складні умови (погана погода, хитавиця, зміна часових поясів, несення вахти у нічний час) тощо [5, с. 45].

П. Зильберман розуміє під явищем «емоційна стійкість» «...антеграційну властивість особистості..., яка забезпечує оптимально успішне досягнення мети діяльності в складній емотивній обстановці». На думку автора, це специфічна властивість, що становить собою єдність емоцій, волі та інтелекту особи.

Кожна надзвичайна ситуація вимагає від члена суднового екіпажу точності, швидкості та адекватності професійного реагування, а також органічної єдності дій з поведінкою інших представників екіпажу. Передумовою такого нормативно зумовленого та професійно виваженого професійного реагування моряків є «емоційно-вольові якості, готовність до небезпеки й адекватність поведінки в складних стресових ситуаціях. У такій поведінці проявляються моральні якості та установки особистості, які мобілізують її резервні можливості». Тому емоційну стійкість доцільно розглядати як психологічну передумову формування індивідуальної стресостійкості, оскільки вона становить собою інтеграційне психічне явище, єдність емоції, волі та інтелекту особи [2, с. 37].

Під явищем «стресостійкості» розуміють психологічну властивість особистості, яка на підставі високого рівня емоційної стійкості забезпечує їй високий рівень протистояння різного роду психогенним ситуаціям і прямим стрес-факторам [2, с. 40-41].

Професійна діяльність моряка ускладнюється психологічними переважаннями, які зумовлені підвищеним рівнем відповідальності, високим рівнем ризику, потенційною можливістю небезпечних ситуацій.

В. Плахтійко, Ю. Блудов виділяють фактори, що зумовлюють надійність професійної діяльності:

- особистісний фактор розглядаємо як провідний, що базується на теорії особистості, її потреб і зумовлених ними мотивів і цілей діяльності, особистісний фактор – це специфічне поєднання соціальних, психологічних і біологічних компонентів, що складають структуру особистості;

- емоційна усталеність – властивість темпераменту спеціаліста, що дозволяє йому надійно виконувати цільові завдання професійної діяльності за рахунок оптимального використання резервів нервово-психічної емоційної енергії;

- швидкість переробки інформації зумовлюється нейрофізіологічними і психологічними особливостями виникнення і протікання емоційних та інтелектуальних процесів, що сприяють цілеспрямованій поведінці спеціаліста як у типових, так і в екстремальних умовах професійної діяльності;

- усталеність гностичних функцій (уваги, пам'яті, мислення) – цілісне явище, що інтегрально виявляється в психічній діяльності, спрямованій на досягнення високих і надійних результатів професійної діяльності;

- соціально-психологічний фактор базується на ділових, професійних, а також позитивних емоційних відносинах між працівниками, на позитивному ставленні кожного спеціаліста до інших співробітників за неформальними ознаками;

- фактор функціональних резервів – це приховані можливості організму людини, спрямовані на підвищення працездатності спеціаліста [3, с. 70].

В. Корнешук розробив систему факторів, що впливають на надійність професійної діяльності. Це зокрема:

- висока суб'єктивна складність професійного завдання, висока відповідальність; недостатній контроль над ситуацією;

- невизначеність ситуації;

- непередбаченість розвитку ситуації;

- частковий або неповний успіх у діяльності;

- суперечливість інформації;

- надмірність інформації;

- порушення порядку надходження інформації;

- високий темп надходження інформації;

- невизначеність часу надходження інформації;

- висока тривалість робочого навантаження;

- несприятливі функціональні стани;

- недоліки в розвитку професійно важливих і психічних якостей;

- низький рівень знань; недостатній рівень професійних умінь і навичок;

- відсутність необхідного досвіду за фахом;

- недисциплінованість спеціаліста;

- безвідповідальність;
- несприятливий психологічний клімат в колективі [3, с. 71-72].

Висновки з даного дослідження. Отже, якість діяльності судових офіцерів значною мірою залежить від їх професійної надійності, тобто від безвідмовності, безпомилковості й своєчасності його дій, спрямованих на досягнення певної мети в заданих умовах у взаємодії з технікою чи іншими спеціалістами.

Перспективи подальших розвідок. Аспекти висвітлення цієї проблеми є перспективою нашої подальшої роботи.

Список використаних джерел

1. Горбунов В. В. Психофизиологическое обеспечение надёжности операторской деятельности: дис. докт. биол. н.: 14.00.07 / Горбунов В. В. – К., 1994. – 343 с.
2. Зайцева Т. Г. Теорія і практика самоменеджменту психофізичних станів моряка з активізації людського ресурсу та подолання проблеми аварійності на флоті : монографія / Т. Г. Зайцева, В. Ф. Ходаковський; за ред. Т. Г. Зайцевої. – Херсон: ХДМА, - 2012. – 136 с.
3. Корнешук В. В. Професійна надійність діяльності сучасного спеціаліста : навчальний посібник // Серія «Управління навчальними закладами» / Корнешук В. В. ; за заг. ред. О. Я. Чебикіна. – Одеса: Видавець СВД М.П. Черкасов, 2008. – 132 с.
4. Ложкин Г. В. Практическая психология в системах «человек-техника» : учеб. пособие / Ложкин Г. В., Повякель Н. И. – К.: МАУП, 2003. – 296 с.
5. Менеджмент морських ресурсів : навчальний посібник / [О. П. Безлуцька, А. П. Бень, М. О. Колегаєв, Л. Д. Кошелік та ін.]. – Херсон: Херсонська державна морська академія, 2012. – 100 с.
6. Нарсесян Л. С. Инженерная психология и проблема надёжности машиниста / Нарсесян Л. С., Конопкин О. А. – М.: «Транспорт», 1978. – 239 с.
7. Никифоров Г. С. Самоконтроль как механизм надёжности человека-оператора / Никифоров Г. С. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1977. – 112 с.
8. Фокин Ю. Г. Оператор-технические средства: обеспечение надёжности / Фокин Ю. Г. – М.: Воениздат, 1985. – 192 с.
9. Хрестоматия по инженерной психологии : учеб. пособие / [Б. А. Душков, Б. Ф. Ломов, Б. А. Смирнов] ; под ред. Б. А. Душкова. – М.: Высш. шк., 1991. – 287 с.

УДК: 37.013.8

С.А. Бикасова

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ШКІЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СЛУЖБ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто специфіку роботи соціально-педагогічних служб у школах України. Визначено мету, завдання, напрямки та принципи діяльності цих служб. Зроблено висновок щодо ролі соціально-педагогічних служб у формуванні особистості, яка здатна самостійно вирішувати соціально-значущі для неї питання.

Ключові слова: соціальна робота, соціально-педагогічні служби, соціальний педагог, практичний психолог, особистість, виховання.

Bikasova S.A. Particular qualities of modern school social and pedagogical services activity in Ukraine.

Annotation. Specific of work of social and pedagogical services at schools of Ukraine is analyzed. Definite purpose, tasks, directions and principles of its activity are defined. A role of social and pedagogical services in formation of the personality who is capable independently to resolve socially significant issues for her is described.

Key words: social and pedagogical services, social work, social teacher, practical psychologist, personality, education.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасна спрямованість української держави на демократизацію суспільства, звернення до прав і свобод громадян суттєво змінили всі галузі життя суспільства і зумовили необхідність зміни діяльності та реформування всіх суспільних структур, зокрема й школи. Головним принципом реформування школи став принцип гуманізації освіти, який передбачає насамперед стратегію пріоритетної уваги до